

Jan Mach

Dědeček

Střípky ze života
dvou generací lékařů

Galén

Jan Mach

Dědeček

Střípky ze života dvou generací lékařů

Jan Mach

Dědeček

Střípky ze života
dvou generací lékařů

Upozornění

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele.

Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Galén

Na Bělidle 34, 150 00 Praha 5

www.galen.cz

© Galén, 2013

ISBN 978-80-7492-001-1 (PDF)

ISBN 978-80-7492-002-8 (PDF)

Předmluva

Narodil jsem se v rodině lékaře, jehož otec byl také lékařem. Abych nemusel být od pěti měsíců v jeslích, strávil jsem dětství u dědečka a babičky. Zde jsem podrobně vyslechl rodinnou historii – kde vzali dědečkovi rodiče peníze na jeho medicínská studia za Rakousko-Uherska, jak probíhala praxe praktického lékaře za první republiky, jak dědeček s babičkou jen zázrakem přežili válku a co je čekalo po ní. Ve školním věku, v době socialismu, jsem žil s tatínkem, primářem interního oddělení nemocnice, a mohl vnímat tehdejší poměry ve zdravotnictví i ve společnosti.

Od právníka zaměřeného na problematiku medicínského práva by se asi očekávalo, že se spíš bude zabývat lékařskými procesy a soudními spory mezi lékaři a pacienty za první republiky a za socialismu. Nezažil jsem takové případy, ani jsem o nich neslyšel. Byl jsem jen svědkem úcty a vděčnosti dědečkových i tatínkových pacientů. Podle toho, co vím od dědečka, pokud někdo za první republiky podal na lékaře žalobu, žádal soud o expertní posouzení případu lékařskou komorou. Její závěry si pak nikdo nedovolil zpochybnit. Konečně ve vzpomínkách slavného českého psychiatra profesora Vladimíra Vondráčka je právu v medicíně a právním sporům týkajícím se lékařství věnována samostatná kapitola a nenajdeme v ní zmínku o tom, že by některý lékař byl postaven před trestní soud. Snad jen s výjimkou kriminálních potratů. Lékař byl uctíván, jeho slovo bylo skoro „svaté“. Za první republiky byli ovšem lékaři s lepší či horší pověstí a podle toho se jim i dařilo. Lékaře si svobodně volil pacient, a pokud nebyl spokojen, zvolil si příště jiného. Smlouvy soukromých lékařů se zdravotními pojišťovnami neexistovaly, návštěva pojištěnce znamenala pro jeho pojišťovnu povinnost poskytnuté lékařské služby zvolenému lékaři uhradit. Tak je tomu i nyní v řadě evropských zemí, bohužel nikoliv u nás. Lékař se tedy nemusel domáhat přízně úředníků nebo členů správních rad zdravotních pojišťoven, ale musel o to více usilovat

o přízeň a spokojenost svých pacientů. Jistě lepší systém pro pacienty i lékaře, než je ten náš současný.

Přátelé, kterým jsem historky ze svého dětství o dědečkovi a tatínkovi i o sobě vyprávěl, mě vyzvali, abych je sepsal. Po dlouhém váhání jsem tak učinil. Nejde však o přesný „historický“ popis rodinných událostí, leckde jsem něco pozměnil, přidal či ubral, ale popisované příběhy mají svůj reálný pravdivý základ.

Dědeček

Otec mého dědečka Karla byl dílovedoucím a současně strojníkem v benešovské koželužně. Byla to menší továrna na kraji města. Její majitel, továrník Heřman, se celkem staral, aby zaměstnanci měli dobré pracovní podmínky a šikovné lidi dobře platil. Můj pradědeček byl prý šikovný, proto zastával vlastně dvě funkce – dílovedoucího a strojníka. Kromě syna Karla měl pradědeček ještě dvě děti, Josefa a Marii. Josef v době mezi válkami pracoval jako slévač v USA a pak do smrti dostával v tuzexových bonech důchod. Marie se provdala za pražského notáře JUDr. Josefa Zelenku. Vynikala schopností cokoliv zařídit a příznivě vyřídit. Za druhé světové války díky tomu patrně zachránila život Karlovi i jeho ženě. Pradědeček žil s rodinou v jednopatrovém rodinném domku s malým dvorečkem v blízkosti koželužny. Prababička byla v domácnosti, jak bylo tehdy obvyklé. Pradědeček měl sice slušný plat, který stačil k tomu, aby jeho syn Karel – můj dědeček – studoval na benešovském gymnáziu, rozhodně ale nestačil k tomu, aby se mohl zapsat na medicínu, jak si velmi přál.

Můj dědeček studoval na stejném gymnáziu jako jeho pozdější manželka Otýlie, což bylo za Rakousko-Uherska něco velmi neobvyklého: dívky chodily zpravidla do dívčích škol. Babička ke studiu benešovského gymnázia musel dát souhlas c.k. rakousko-uherský ministr školství. Nebyla vyvolávána a průběžně zkoušena, ale jednou za půl roku musela dělat zvláštní zkoušku, jakou studenti-chlapci nedělali. Byla vzornou a příkladnou studentkou, vážila si toho, že může studovat, a při výuce nespustila oči z přednášejícího profesora. Dědečkovi se již tehdy líbila, ale své sympatie dával najevo podivným způsobem. Uprostřed hodiny se třeba najednou přihlásil:

„Prosím, pane profesore, Holzerová si tady čte pod lavicí a já se nemohu soustředit.“

Studentka Holzerová by si nikdy nedovolila číst pod lavicí.

Pan profesor věděl, že tato studentka je jaksi „externí“, nemá být kromě pravidelných pololetních oficiálních přezkoušení vyvolávána a je vlastně její věcí, zda dává pozor, nebo si čte pod lavicí. Dědečkovu stížnost proto nijak nevyšetřoval a přijal jako fakt, že studentka Holzerová si při vyučování čte pod lavicí.

Zdvořile oslovil babičku: „Slečno, prosím vás, nečtěte si pod tou lavicí, ono to budí pohoršení.“ Napomenutá se mohla propadnout hanbou, třída řvala smíchy a nebyl čas vysvětlit, že si pod lavicí

nechte; pan profesor tím považoval věc za vyřízenou a pokračoval ve výkladu. Ještě po šedesáti letech, když mi babička tuto historku vyprávěla, bylo vidět, že má na dědu zlost.

Dědeček maturoval s vyznamenáním, ale na splnění jeho životního snu, vystudovat medicínu a stát se lékařem, nebylo ani pomyslení. Studium bylo spojeno s výdaji, které si dílovedoucí a strojník koželužny dovolit nemohl. A přece. Pradědeček se zmínil o synově přání studovat medicínu panu továrníkovi Heřmanovi a ten se zachoval velkoryse: „Ten můj holomek nic studovat nechce a zajímá se jen o ty své holuby, já bych ho nejradši... Tak ať Karel studuje tu medicínu, já mu to budu platit. Třeba mě jednou bude léčit, ha, ha, ha.“

Pan továrník se tomu upřímně smál, protože si mohl dovolit kdykoliv povolat nejlepší lékaře, třeba i profesora z Prahy – pan profesor rád přijel, když pan továrník dobře zaplatil. Netušil však, za jakých okolností jednou na jeho slova dojde.

A tak dědeček studoval medicínu. Přes týden bydlel na privatě v malém pokojíku, přivydělával si tím, že dával „kondice“, tedy doučoval studenty gymnázia z bohatších rodin, kteří nezvládali látku; v sobotu odpoledne jezdil domů do Benešova a v neděli vpoledne se opět vracel do Prahy. V té době platilo nařízení, že pokud někdo přijel z venkova a vezl do Prahy nějaké potraviny, třeba vajíčka, máslo nebo maso, musel za ně zaplatit zvláštní daň. Na pražském Hlavním nádraží, kde vystupoval každou neděli z vlaku, byl pokaždé osloven zpravidla stále stejným přísným starším berním úředníkem:

„Máte prosím něco ke zdanění, mladý muži? No, tak ukažte, co máte v té tašce.“

Byl to stálý boj, kdy se dědeček snažil ukrýt potraviny od maminky a proklouznout úředníkovi, někdy úspěšně, jindy musel daň zaplatit. Přemýšlel, jak by se pomstil tomu „panu Důležitému“ a udělal si z něj legraci. Až přišel na nápad.

„Dobrý den, mladý muži, máte něco ke zdanění?“

„Hovno.“

„Cože?! Co si to dovoluujete?!“

„Říkám vám to podruhé – mám hovno!“

„No, mladý muži, to je tedy drzost, půjdete ihned se mnou, já vám ukážu.“

„No, dovolte, vždyť vám říkám jen pravdu – podívejte se sám.“

„No, teda fuj, že se nestydíte mladý muži, on tam má opravdu zabalený...“

„No, dovolte, pane, to bych si vyprosil. Já jsem studující medicíny, zde je můj index, já si zde tu stolicí přivážím k vědeckým účelům. Ale nevím, jestli se z ní platí daň, tak vám to raději hlásím.“

„Opravdu, vy jste student medicíny. K vědeckým účelům, říkáte? Tak to promiňte. Ne, z toho se neplatí...“

Jeden profesor anatomie na lékařské fakultě byl obzvlášť nepřímý. Studenti se ho báli, křičel, od zkoušky nemilosrdně vyhazoval.

„Karle, vymysli na něj něco,“ hecovali ho ostatní studenti.

Ten se nenechal dlouho pobízet. Jen upozornil, jak se mají při příští pitvě rozestavit u stolu.

„Prosím, pane profesore, já jsem se chtěl něco zeptat, kdybych takto provedl řez.“

Profesor vyvalil oči, když dědeček přistoupil k pitvanému a přesně zaměřuje, napíchl jeho žlučník tak, že smaradlavý obsah postříkal profesora od hlavy k patě. Pan profesor si i na pitevně potrpěl na skvělý oblek s motýlkem, jen částečně krytý pláštěm.

„Fuj, čuně jedno nešikovný! Podívejte se, jak vypadám!“

„Jé, promiňte, já bych vám to třeba trochu utřel...“

„Nechte toho, nešiko nešikovnej, a vypadněte, počkejte u zkoušky!“

Kolegové jen stěží zadržovali smích.

Leč u zkoušky prospěl výtečně. Kdo uměl, uměl, to uznával i přísný profesor.

Můj dědeček Karel tedy vystudoval medicínu, stal se lékařem, založil si úspěšnou soukromou praxi v Benešově, nejprve v domě svého tchána, později v krásné vile, kterou koupil, a kromě všeobecné praxe založil i zubní ordinaci a protetiku a zaměstnal několik zubních techniků. Lékařská „živnost“ vzkvétala i v době velké hospodářské krize. Vše přerušila válka, kdy ho Němci zatkli za podporu odboje a rodinu z vily vystěhovali.

Oba s babičkou pak přežili jen zázrakem. Po válce rychle obnovil své lékařské i zubařské podnikání, ale ne nadlouho. Vytvářelo se nové státní zdravotnictví a soukromé lékařské praxe končily. Dědeček to přijal s pokorou a vykonával tedy práci tzv. obvodního lékaře. Bydlel nadále ve své vile a ordinaci měl v benešovské poliklinice, jako všichni ostatní, ještě nedávno soukromí lékaři.

Horší osud postihl továrníka Heřmana, toho, který umožnil mému dědečkovi studovat. Koželužnu znárodnili, dům pana Heřmana také. Bývalý továrník a milionář dostal minimální důchod

a byl mu přidělen podnájemní byt sestávající z kuchyňky a jedné místnosti v přízemním domku. Na zdraví to starému pánovi nepřídalo. Měl problémy se srdcem, plícemi, zažíváním. Dědeček sice nebyl jeho obvodním lékařem, ale o svého dobrodince a sponzora se až do smrti skvěle staral. Pamatuji si, jak jednou přiběhla babička a vyděšeně říkala:

„Heřmana asi ranila mrtvice a chtějí ho převést do Prčic. Volá stará Heřmanová, že to určitě nedovolíš a zařídíš, aby zůstal v Benešově. Copak to můžeš zařít, vždyť nejsi ani jeho doktor, že jo?“

„Samozřejmě, že to zařídím, mám mu co vrátet. Já jim dám do Prčic!“

Nemocnice v Prčicích tehdy sloužila jako oddělení, kam se posílali pacienti, kteří by dnes byli patrně umístěni do tzv. LDN – Léčebny dlouhodobě nemocných. A mezi lidmi převládalo přesvědčení, že koho poslali do Prčic, toho poslali na smrt. Pan Heřman byl tehdy již hodně starý, šlo o mozkovou příhodu s částečným omezením hybnosti, kdo by se s ním v okresní nemocnici zlobil, když na to jsou přece zařízení v těch Prčicích. Dědeček ovšem jednal velmi rozhodně a kategoricky. Zavolał řediteli okresního ústavu národního zdraví, který mu byl příznivě nakloněn a sám byl velmi dobrým lékařem radiologem. Vynutil si nejen, že přeložení pana Heřmana do nemocnice v Prčicích bylo okamžitě zrušeno, ale i to, že ho přeložili z interního oddělení na neurologické, kde se stal pacientem pana primáře. Lehčí iktus tehdy skutečně překonal a žil pak ještě několik let.

„A to jsem si tehdy dělal srandu, když jsem říkal, že mě třeba jednou budeš léčit, Karle. Jo, člověk nikdy neví, co ho čeká,“ komentoval svůj dávný dobrý skutek. Tehdy asi opravdu netušil, že mu jej osud jednou vrátí.

První roky praxe

Dědeček ještě jako medik v posledním ročníku požádal o ruku slečny Holzerové jejího otce pana Holzera. Pradědeček Mořic Holzer provozoval obuvnickou dílnu a zaměstnával několik ševců z okolí, kteří pro něho šili bačkory a jinou domácí obuv. S tou pradědeček úspěšně obchodoval. Měl velký dům blízko benešovského náměstí, v přízemí byla dílna a obchod. Jeho hlavním cílem bylo předat obchod svému potomkovi, proto si velmi přál mít syna. Postupně se mu narodily dcery Klára, Růžena, Elsa a Otýlie – moje babička. Nevzdal to a na pátý pokus se narodil konečně vytoužený syn, který dostal jméno Rudolf. Byl to však spíše tak trochu bohém, výtečně hrál na housle, hudba ho velmi zajímala. Co ho vůbec nezajímalo, byl pradědečkův obchod – k obchodování neměl naprosto žádné vlohy. To byla pro pradědečka těžká rána.

Dědečkova budoucí nevěsta měla tři sestry, a když šel požádat o její ruku, sestry se chichotaly u dveří otcovy pracovny. Dědeček panu Holzerovi slíbil, že do roka bude lékařem a že by chtěl „chodit s Otylkou“.

„Ale já jsem myslel, že už s ní chodíte, nebo ne?“

„No, to jo, ale já myslím jako jinak, nejen chodit...“ zalykal se dědeček.

Babiččiny sestry nedokázaly zadržet za dveřmi smích.

„Jak jinak?“

„No, já bych si ji jako chtěl...vzít.“

„Jo ták. No tak to se budete muset zeptat maminky.“

A nešťastný dědeček krácel přes půl domu, do pokoje své budoucí tchyně.

„No, to se musíte zeptat tatínka,“ reagovala paní Holzerová a za dveřmi se ozvala další salva smíchu.

Nakonec se rodiče shodli, že to nechají na dceři, a svatba se konala dříve než dědečkova promoce.

Za necelý rok si mladý lékař otevřel soukromou lékařskou ordinaci v domě svého tchána. Zpočátku lidé nevěděli, zda mohou tak mladému doktorovi důvěřovat. Nepomohl ani knírek a vážná tvář mladého lékaře. Ale dědeček měl to, čemu lékaři říkají „diagnostický čich“. Na základě běžného vyšetření a „vyzpovídání“ pacienta zpravidla určil správnou diagnózu a léčbu. Bez „cétéček“ a magnetických rezonancí, někdy s pomocí rozboru krve a moči, jindy jen na základě

běžné prohlídky dospěl většinou ke správnému určení diagnózy, a pokud existovala účinná léčba, měl pacient vyhráno.

Vzpomínám si, jak o mnoho let později, když už dědeček byl starý a působil jako obvodní lékař, k nám někdy chodil pan učitel Pičman. Velmi noblesní, jemný, vždy perfektně ustrojený, přicházel zpravidla pozvat dědečkovu ženu na koncert do Prahy. Byl mým předsedou nějakého spolku, který pořádal mimo jiné zájezdy na koncerty, kam babička ráda jezdila. Jednoho dne přišel, předal babičce vstupenky, přátelsky pohovořil a odcházel domů. Dědeček se na něho díval a řekl: „Ten Pičman má rakovinu.“

„Prosím tě, jak jsi na to přišel?“ poděsila se babička. „Vždyť jsi ho nikdy nevyšetřoval, má jiného doktora a nemá žádné potíže.“

„Vidím mu to na očích. Má je takové pohaslé. Dlouho tu nebude.“

Pan učitel Pičman opravdu zemřel asi za půl roku na rakovinu.

K úspěchu dědečkovy lékařské praxe přispěla také náhodná příhoda, která na lidi v Benešově a okolí silně zapůsobila. Stará paní účetní v pradědečkově krámě jednoho dne přímo v obchodě upadla a vypadalo to, že zemřela. Dědeček měl ordinaci o patro výš a byl okamžitě zavolán, aby konstatoval smrt. Místo toho však zahájil razantní zevní masáž srdce. Lidé nechápali, co to ten doktor s tou starou mrtvou paní dělá. Ale její srdíčko po chvilce naskočilo a po posilující injekci (tehdy ještě ne do srdce), ji odvezli do nemocnice a po čase se vrátila ke své práci v pradědečkově obchodě. Byl to zcela jiný přístup, než na jaký byli lidé zvyklí od starších lékařů, kteří zpravidla posvítili na zorničky, poslechli srdce a konstatovali: „No, má to za sebou, tak to sepíšeme,“ a začali vystavovat úmrtní list. Pro benešovské občany se dědeček stal téměř zázračným lékařem, vždyť „oživil mrtvou“. Pár týdnů poté jedna rodina přivezla do jeho ordinace ztuhlého mrtvého muže – prý slyšeli, že dědeček oživuje mrtvé, tak jestli by to na jejich tátovi také nezkusil. Byli zklamáni, když v tomto případě již pouze sepsal úmrtní list.

Jednomu pacientovi z vesnice dědeček nařídil, aby mu přinesl za týden moč. Pacient po týdnu přitáhl něco, co připomínalo kanystr. Nastrádal v tom moč za celý týden.

Jindy pacient přinesl moč, dědeček do ní ponořil lakmusový papírek a zhodnotil: „V pořádku.“

„Sláva. Tak jsem zdravěj já, moje stará, děti, dědek, bába i strejc Vašek.“

„Jak to?“

„No, my jsme se tam pro jistotu vyčurali všichni.“

Pan arcivévoda

Před první světovou válkou bylo městečko Benešov spojeno s osobností následníka rakousko-uherského trůnu Františkem Ferdinandem d'Este, majitelem panství Konopiště, vzdáleného od Benešova asi dva kilometry. Benešovští měšťané věřili, že se jejich městečko brzy stane hlavním městem celé rakousko-uherské říše, což by jim mohlo přinést nesmírné výhody. Jejich vztah k osobě konopištského pána byl většinou dobrý. Jen někteří se hněvali, že potom, co koupil panství, prakticky zlikvidoval vesničku Konopiště a oblíbený zájezdní hostinec Na Konopišti. Naopak chválili, že pivovar z Konopiště přemístil do města Benešova, kde je dodneška, a pivo, které tam vaří, nese jméno následníka trůnu – Ferdinand.

Velké sympatie naprosté většiny benešovských občanů získal arcivévoda v roce 1900 svým nerovným sňatkem s chudou hraběnkou Žofií Chotkovou. Sarajevská vražda, která přinesla lidstvu první světovou válku a deset milionů mrtvých, benešovskými občany otřásla: smutek nebylo nutno nařizovat, byl spontánní.

Konopištské panství koupil arcivévoda Ferdinand v roce 1887 od knížete Františka Lobkowicze. Za sedmadvacet let, do arcivévodovy smrti v roce 1914, jím byl zanedbaný zámek i s panstvím zásadně přebudován na důstojné aristokratické sídlo. Z polí udělal krásné parky, založil růžovou zahradu, zřídil rozsáhlé lovecké revíry.

Do května roku 1896 vedl arcivévoda život typický pro většinu tehdejších rakouských vysokých šlechticů, cestoval, lovil, rozšiřoval a budoval své panství.

Následníkem trůnu byl syn císaře Františka Josefa I. Rudolf. Po jeho tragické sebevraždě se následníkem stal Ferdinandův otec, císařův bratr Karel Ludvík, jen o málo mladší než sám císař. Když se při návštěvě Svaté země napil z Jordánu, zemřel na infekci a František Ferdinand se stal 19. května 1896 následníkem trůnu – budoucím císařem.

Dědečkovi rodiče pana arcivévodu měli rádi a doma se o něm hovořilo s úctou a respektem. Prababička nikdy nezapomněla zdůraznit, že dal přednost lásce k vytoužené hraběnce před mamonem. Dědeček ještě jako student benešovského gymnázia měl k rakousko-uherské monarchii vztah spíše kritický. Pana arcivévodu poznal už jako třináctiletý chlapec, když dělal náhončího zvěře při lovech, které pan arcivévoda, vášnivý lovec, pořádal na Konopišti. Kluci dostali velké klacky a jejich úkolem bylo jít před loveckou družinou pana

arcivévody a mlátit jimi do křovisek, aby vylekali zvěř a vypudili ji z křoví. Dědeček často vzpomínal, jak se rozběhli, křičeli, bouchali klacky a pan arcivévoda za nimi křičel: „Pomál, pomál,“ aby běželi pomaleji. Později, když byl starší, dělali se studenty některé drobné protihabsburské žertíky, které, pokud by byli přistiženi, mohly znamenat vyloučení ze všech c.k. gymnázií. Byl to například velký nápis na budově gymnázia, směřující proti dynastii a vychvalující anarchii, který vzbudil rozruch i vyšetřování. Bylo to též znečištění, dokonce až „znesvěcení“ plovárny pana arcivévody u rybníku Na Papírně, kdy je pronásledovali četníci.

Následoval dědečkův žertík, který měl rozlítit konopištského pána, ale kupodivu ho ponechal v naprostém klidu. Když byl již pan arcivévoda po smrti, byla válka a blížil se konec monarchie, křičeli studenti „Jak je ti, Rakousko?“ a bavilo je poslouchat ozvěnu „ouzko, ouzko“.

Podle mého dědečka byl arcivévoda náladový, někdy laskavý a klidný, jindy prchlivý. Na zámku tehdy působil jako bavič, nebo spíše šašek, člověk, kterému všichni říkali Kašpar. Byl slušně placen, jeho úkolem bylo občas bavit panstvo; když se mu to dařilo, dostal od pana arcivévody mimořádnou odměnu na místě. To se mu stalo osudným. Jednou mu pobavený následník trůnu dal pětikorunu a nešťastný Kašpar zvolil nevhodný vtip – zapálil si o ni cigaretu. Ferdinand se rozlítil, Kašpar byl z Konopiště vykázán a zbytek života strávil jako benešovský žebrák. Také přednosta benešovské železniční stanice, který jen splnil svou povinnost a ihned po příjezdu arcivévodova vlaku jej odeslal zpět na Prahu, aniž tušil, že následník má v úmyslu ještě někam cestovat, byl z jeho vůle okamžitě přeložen. Když ale arcivévoda prohrál soud o pozemek se sedlákem z jedné okolní vesnice a stěžoval si na soudce, spokojil se s odpovědí říšského ministra: „Výsosti, na to jsme oba krátkí,“ kterou prý komentoval jen slovy „ach so“.

Když byl dědeček studentem benešovského gymnázia, provedla skupina studentů protistátní čin. Na budovu gymnázia napsali velký nápis tiskacím písmem:

PRYČ S DYNASTIÍ, AŽ ŽIJE ANARCHIE!

Aby nebylo možno pisatele identifikovat, napsal každý student jen jedno písmeno. Bylo z toho velké vyšetřování a stejný nápis tiskacím písmem museli napsat všichni studenti. Pak byla věc předána znalci písma, který konstatoval, že pisatelem nebyl žádný ze studentů benešovského gymnázia.

Dalším protistátním činem skupiny studentů bylo vniknutí na břeh rybníku Na Papírně, kousek od zámku, který měl být střežen četníky. Ti ale svou povinnost zanedbávali. Chlapci toho využili a vykonali na břehu, který sloužil jako arcivévodova plovárna, velkou potřebu. Četníci to záhy zjistili, kluci unikali plaváním přes rybník, ale četníci si opatřili člun a začali je pronásledovat. Mladí „teroristé“ se spasilí v křoví na druhém břehu, kde je četníci neviděli. O tomto zločinu se ale asi pan arcivévoda ani nedozvěděl, protože vše bylo rychle uklizeno, což studenty mrzelo.

Krátce před maturitou se dědeček vsadil se skupinou spolužáků, že tentokrát osloví samotného arcivévodu a prohlásí se za anarchistu. Bylo známo, že arcivévoda jezdí kočárem jen se svým kočím pravidelně do Benešova a velmi si potrpí na to, aby ho každý pocestný řádně pozdravil sejmutím klobouku a úklonou. Lidé to dělali již zcela přirozeně a automaticky. Dědeček se vsadil, že pana arcivévodu nepozdraví, nechá si klobouk na hlavě, nepokloní se a bude-li se arcivévoda ptát, jak to, že ho nepozdravil, řekne mu, že je anarchist. Kdyby byl při této příležitosti zadržen, asi by byl vyloučen ze všech gymnázií v c.k. mocnářství, což dědečkovi jeho matka Anna, moje prababička, vyčítala ještě dobrých padesát let poté. Dědeček ovšem vysvětloval, že kočí ho nemohl pronásledovat, když musel kočírovat, navíc by mu lehce zmizel, protože svůj čin se rozhodl spáchat kousek od lesa mezi křovisky, kde byli schováni jeho kamarádi, nikoli ve městě, kde by ho někdo mohl poznat. Dědečkův předpoklad, že se pan arcivévoda bude zajímat, proč ho ten mladík nepozdravil, byl správný, ale předpoklad, že ho rozlítí sdělení, že je tomu tak, protože je anarchistou, se ukázal lichým. Ve slušném obleku a klobouku šel cestou vstříc arcivévodovu kočáru a z kraje prašné silnice ho podmračeně pozoroval. Nesmekl, neuklonil se, nepozdravil. Kočár zastavil a pan arcivévoda žádal německy kočího, aby se toho mladého muže zeptal, proč ho nepozdravil. Dědečkova odpověď, že je anarchist, kočího evidentně vyděsila. Zazněla německy a kočí ji nemusel překládat. Pan arcivévoda se jen usmál, pokývl hlavou, pravil „ach so“ a pokynul, aby kočí pokračoval v cestě do Benešova. Dědeček sázku vyhrál, ale před studenty spíše triumfoval následník trůnu svou rozšafnou reakcí.

Lékařem za první republiky

Lékař za první republiky musel po absolvování lékařské fakulty poměrně krátkou dobu absolvovat praxi v nemocnici. Tam pracoval obvykle „za byt a stravu“. Směl bydlet v erárním pokojíku a stravovat se v nemocniční jídelně. Po absolvování praxe si mohl založit soukromou ordinaci, což zpravidla vyžadovalo určité finance – ne každý si to mohl dovolit. Měl také možnost pracovat nadále v nemocnici jako sekundář a časem se stát primářem nebo dělat univerzitní kariéru. Plat sekundářů nebyl příliš vysoký. Na protest proti nízkým platům zorganizovali stávku. V nemocnicích sloužili ve dne v noci jen primáři a soukromí lékaři byli žádáni, aby v době stávky sekundářů vypomohli v nemocnicích. Lékařská komora soukromé lékaře naopak vyzvala, aby byli solidární se stávkujícími sekundáři a v nemocnicích nevypomáhali. Naprostá většina soukromých lékařů byla solidární s kolegy z nemocnic a situace v nemocnicích se stala neudržitelnou. Plat sekundářů se pak významně zvýšil.

Soukromý lékař si žil dobře, pokud měl dostatečnou klientelu. Tu dědeček měl. Dům jeho tchána byl minutu od benešovského náměstí, v jedné z hlavních ulic. Pak koupili s babičkou krásnou vilu s velkým dvorem, ovocným sadem, růžovou zahradou a lesním zákoutím. Vila byla zařízená jako luxusní byt, s pokojem pro služku a v dolním podlaží byla velká lékařská ordinace s čekárnou a příslušenstvím. Dědeček se obával, zda za ním lidé budou chodit tak daleko, vila byla asi dvacet minut od náměstí. Ukázalo se, že jeho strach byl zbytečný. Záleželo jen na pacientovi, kterého lékaře kdy navštíví. Pokud měl zdravotní pojištění, což měli jen někteří, v hotovosti neplatil nic, jen podepsal lékaři účtenku a vše platila pojišťovna. Lékař neměl s pojišťovnou pacienta uzavřenu žádnou smlouvu, jakmile ho pojištěnec navštívil, byla jeho pojišťovna povinna lékaři zaplatit. Některé pojišťovny ale z úhrady vylučovaly vybrané léky nebo i některé zdravotní výkony, které si měl jejich pojištěnec platit sám. Bylo na lékaři, aby znal podmínky pojišťovny a věděl, co má účtovat pacientovi a co pojišťovně. Když vykázal pojišťovně, co nebylo hrazeno z pojištění, obdržel místo peněz papír – tzv. „vrácenku“. Dědeček se vždy zajímal více o zdravotní stav svých pacientů než o podmínky jejich pojišťovny. Babička, která mu vedla účetnictví, pak často vzdychala: „Ach jo, ty vrácenky!“ Naštěstí předepisoval tehdy ještě hodně léků, které lékárník musel vyrobit v lékárně, a ty byly většinou propláceny. Bohatí lidé zpravidla pojištění nebyli. Továrník považoval zdravotní pojištění

za nedůstojné, on přece bude mít vždycky dost peněz, aby dobrého lékaře zaplatil v hotovosti. Lékař také zpravidla raději přijímal peníze v hotovosti a u bohatců si často určil mnohem vyšší odměnu, než by mu zaplatila pojišťovna. Další kategorií byli žebráci, nezaměstnaní a jiní chudí lidé, kteří neměli ani pojištění, ani peníze na lékaře. Pokud měli vysvědčení chudých, nutná zdravotní péče jim musela být poskytnuta zdarma. Tito lidé u soukromých lékařů většinou vítání nebyli. Dědeček byl výjimkou a kromě ošetření si „obecní chudý“ většinou odnášel i nějaké jídlo nebo starší ošacení.

Když pacient nebyl pojištěn, což bylo za první republiky časté, a neměl na zaplacení, říkával dědeček: „To nic, zaplatíte příště, otče.“ A příště tuto větu opakoval. O to více vyinkasoval pak od těch, kteří na to měli. Lékaři, právníci, profesori gymnázia, vyšší úředníci a majetnější podnikatelé tvořili na malém městě jakousi společenskou smetánku. K té dědeček nepatřil a nikdy patřit nechtěl. Babičku to občas mrzelo, ale v těchto věcech byl zcela rezolutní. Měl své přátele mezi prostými lidmi, řemeslníky, drobnými živnostníky i dělníky, se kterými se vídal v malebných benešovských hospůdkách. To mu vydrželo do dob socialismu, kdy se v hostinci Na Koruně scházel s partou štamgastů, mezi něž patřil i děkan římskokatolické církve, profesor dějepisu z gymnázia, místní řezník, zelinář, strojvedoucí nebo instalatér.

Když se něco v domě porouchalo, babička jen tak „z hecu“ žádala dědečka, aby to spravil. Dědečkova odpověď byla pokaždé stejná: „Skřivánek to spraví.“ Pan Skřivánek byl mistrem v jakési místní dílně a platil za „všeuměla“. Spravil cokoliv naprosto spolehlivě.

„Co jsem dlužná, pane mistr?“ ptala se vždy babička.

„Nic, paní doktorová, to je v pořádku, pan doktor se o mě taky stará,“ odpovídal Skřivánek a současně natahoval ruku pro podávanou desetikorunu.

„Protéká záchod nahoře u koupelny,“ hlásila babička dědovi.

„Jsem snad nákej hajzlspecialist?“ zlobil se dědeček. „Zavolej Skřivánka!“ A tak babička volala Skřivánka.

Opakem dědečka byl jeho syn – můj tatínek. Ten řešil okamžitě každý technický problém sám, celá rodina ale musela pomáhat, poroučel, křičel a zpravidla způsobil katastrofu. Já jsem se rozhodl spíše pro dědečkovu verzi řešení technických problémů.